

NEDERLAND MOET LEWENDE HAWE PRUL OM GROEN AKTIVISTE TE PAAI

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Nederland is 'n land met 4 miljoen beeste, 13 miljoen varke, 104 miljoen hoenders en 17 miljoen mense. Hierdie lewende wesens leef op 41 000 vierkante kilometer waarvan 17% van die see herwin is en 20% steeds onder water is. In die wêreld tel dit as een van die digbevolkte lande, nie net ten opsigte van mense nie maar ook ten opsigte van lewende hawe en is hierdie relatiewe klein land ook die grootste uitvoerder van vleisprodukte in Europa.

Dié oorvloedigheid kom egter teen 'n prys. Die gepaardgaande intensiewe boerdery-praktyke, veral dié van lewende hawe, lei tot skadelike besoedeling, hoofsaaklik omdat die diere se mis 'n afvalproduk is wat 'n probleem skep. Die vermenging van mis en urine produseer ammoniak wat saam met die afloop van stikstofryke kunsmis vanaf bewerkte lande uiteindelik in mere en waterstrome beland waar dit abnormale algegroei stimuleer wat gevolglik die ander vorme van lewe in daardie waterbronne doodsmoor. Nederland se oorvloedige landbou het dus vir dekades lank al 'n wesentlike impak op dié land se natuurlike omgewing.

In 2015 is die Programmatiese Aanpak Stikstof (PAS) gevolglik ingestel om besoedeling te verminder maar in 2019 het 'n hofbeslissing hierdie afsetskema onwettig verklaar en verduidelik dat 'n nuwe bouprojek of boerdery-uitbreiding, wat besoedeling tot gevolg het, nie in ruil vir beloofde toekomstige stikstofvermindings aangebied kan word nie. Die vermindering moet

eers plaasvind vóórdat die projekte aangepak kan word en boerderye is spesifiek wesentlik deur hierdie beslissing geraak. Die uitspraak het tot gevolg gehad dat enige projek wat tot stikstofvrystellings sou lei - van die bou van nuwe woonhuise tot boerderye - vooraf goedgekeur moet word. Duisende bouprojekte is vir eers opgeskort, die spoedgrens op alle paaie is tot 100 kpu verlaag en riglyne is opgestel om die grootte van intensiewe boerderye in te perk. Daar was selfs voorstelle dat die proteïeninhoud van veevoere verlaag moet word.

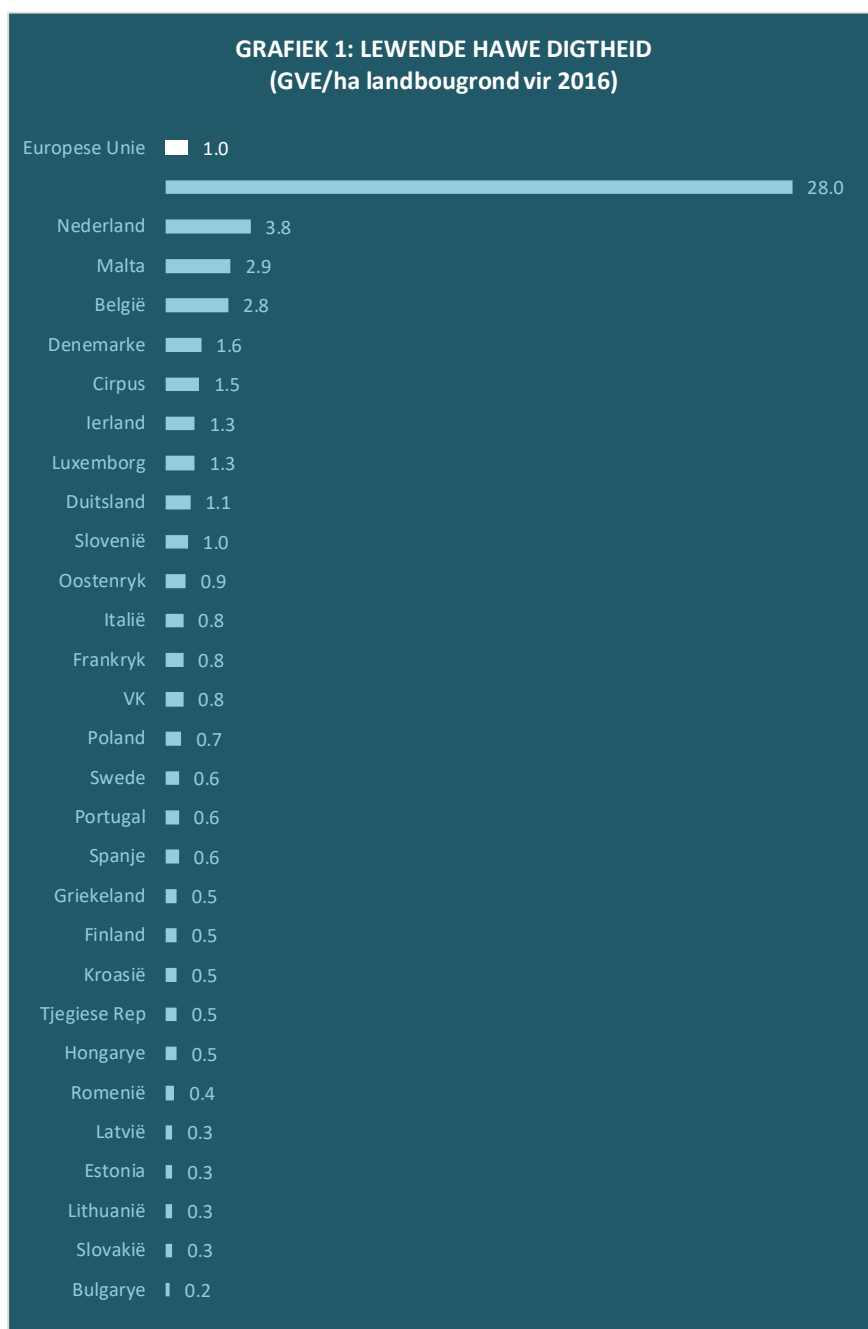
Die opskorting van bouprojekte het ook konstruksie op plase, uitbreidings aan energie-opwekking, ontwikkeling van behuising, hernuwing van infrastruktuur, die oprigting van nywerhede en selfs die ingebruikneming van ñ nuwe lughawe tot stilstand gebring want die hele Nederland was in wese besig om sy eie omgewingswette te oortree. Die gevolg was dat 18 000 projekte, van watter aard ookal, gekanselleer of vertraag is, dat elektrisiteitsvoorsiening te min geraak het, dat daar ñ nasionale tekort van 279 000 huise ontstaan het, dat 40 000 werksgeleenthede in die slag gebly het én dat die regering paniekerig geraak het.

Landbou was die maklike offerande en in Januarie vanjaar bied die konserwatief-liberaal-Christen koalisieregering ñ kompromieplan aan deur te onderneem om teen 2030 stikstofvrystellings te halveer met ñ gereserveerde þ25 miljard om die plan mee te rugsteun. Dié groot bedrag was die rammel van die donderweer om die weerligstraal weg te lei van die moontlikheid om gedwonge grondonteiening af te dwing ten einde die getal lewende hawe te verminder. Die koalisieregering was vasbeslote om hierdie öpynlike maar noodsaaklikeö plan deur te voer en in Junie vanjaar publiseer die regering gevolglik twee dokumente: een ñ kaart wat gebiede aandui waar stikstofvrystellings tussen 12 en 95% verminder moet word en twee ñ verklaring dat boere gehelp sal word. Boere het egter nie twee dokumente nie maar eerder ondergang gesien. Die aangeduide verlagings van stikstofvrystelling wat ten opsigte van elke plaas op die kaart aangedui is was vir hulle die ekwivalent van hoeveel diere hulle sou moes prul en dit sou die lewensvatbaarheid van groot investerings in toerusting, wat baie van hulle reeds aangegaan het om juis stikstofvrystellings te bekamp, onbruikbaar maak.

Die resultaat was wydverspreide massaprotes. ñ Groot saamtrek in Stroe is opgevolg met verdere ongeordende onrus. Ministers is by hulle privaat wonings uitgejou; polisievoertuie is aangeval; paaie is geblokeer; aflewingsvoertuie is verhoed om te beweeg; kopers is by supermarkte voorgekeer; padtekens is verwyder en op menige plekke het boere die dorpe as ñ övrye staat van boerelandeö verklaar.

Lewende hawedigheid

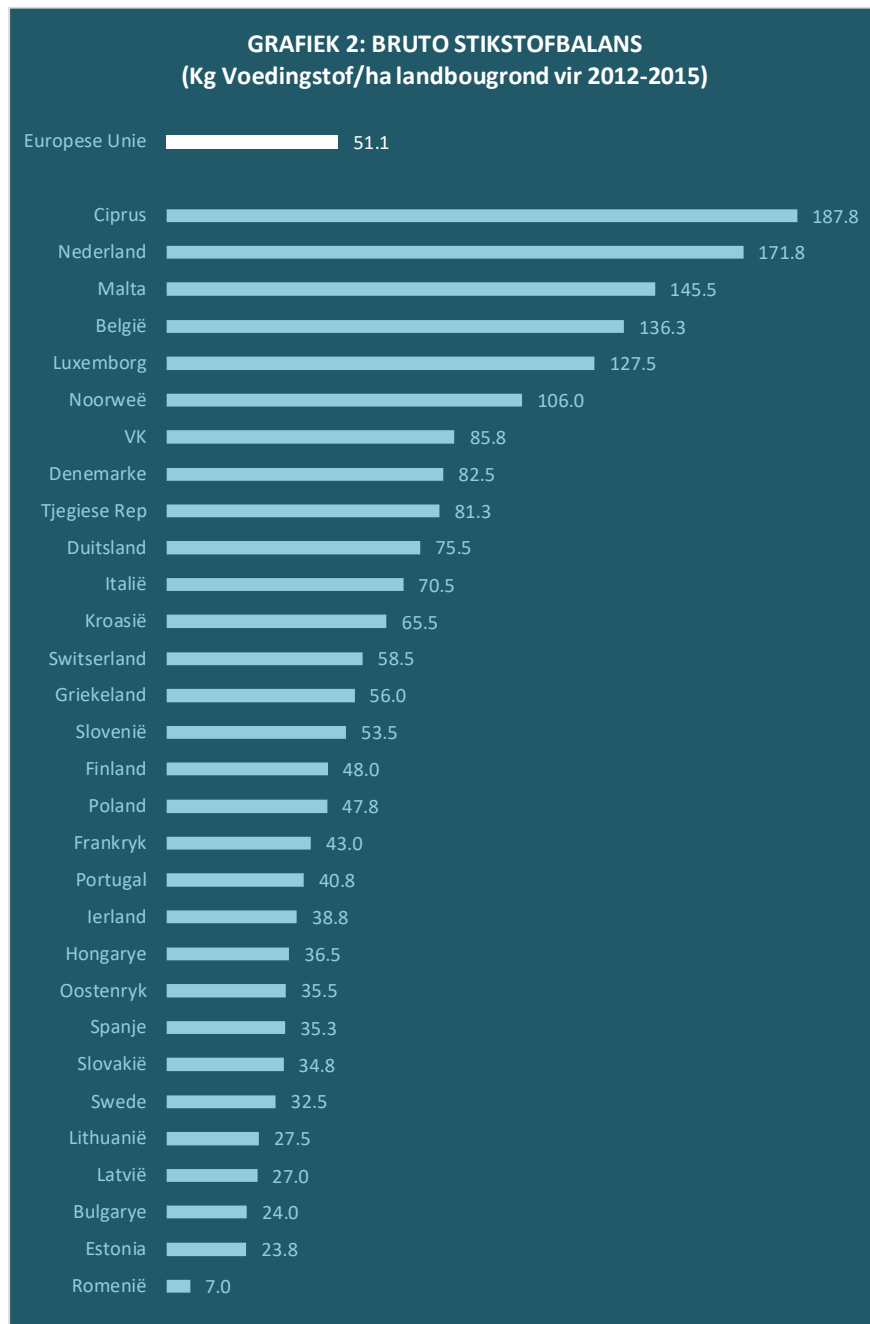
Nederland is ñ stikstofbrandpunt. Dit is deels omdat dié land ñ digbevolkte en verstedelike nasie is maar grootliks as gevolg van die ammoniakvrystellings van intensiewe veeboerderye. Volgens Grafiek 1 is die lewende hawedigheid van Nederland op 3.8 grootvee-eenhede per hektaar se landbougrond bykans vier keer meer as die gemiddeld van die 28 lande wat deel van die Europese Unie is. Daarnaas kom Malta en België met 2.9 en 2.8 GVE/ha onderskeidelik. Die gemiddeld van die Europese Unie is 1 GVE/ha. As gevolg van van pratyke soos die inspuit van vloeibare mis in die landbougrond en die installasie van suiwerars by vark- en hoenderfasiliteite, kon ammoniakvrystellings sedert 1980 met 60% verminder maar dit het weer sedert 2014 geleidelik begin toeneem namate veral suiwelproduksie toegeneem het. Die hoë lewende hawedigheid is gevolglik vir bykans die helfte van die land se stikstofbesoedeling verantwoordelik.

Bron: Eurostat

Stikstofbalans

Die bruto stikstofbalans word bereken deur die totale stikstofopname af te trek van die totale stikstof wat toegedien is. Die handhawing van 'n gesonde balans is belangrik vir die optimale aanwending van landbouhulpbronne terwyl die besoedeling van die omgewing terselfdertyd verhoed moet word. Hierdie syfer dui dus op die verhouding tussen die gebruik van voedingstowwe vir die landbou en die verandering in omgewingskwaliteit. Die bruto stikstofbalans van lande in die Europese Unie verskyn in Grafiek 2.

Bron: European Environment Agency

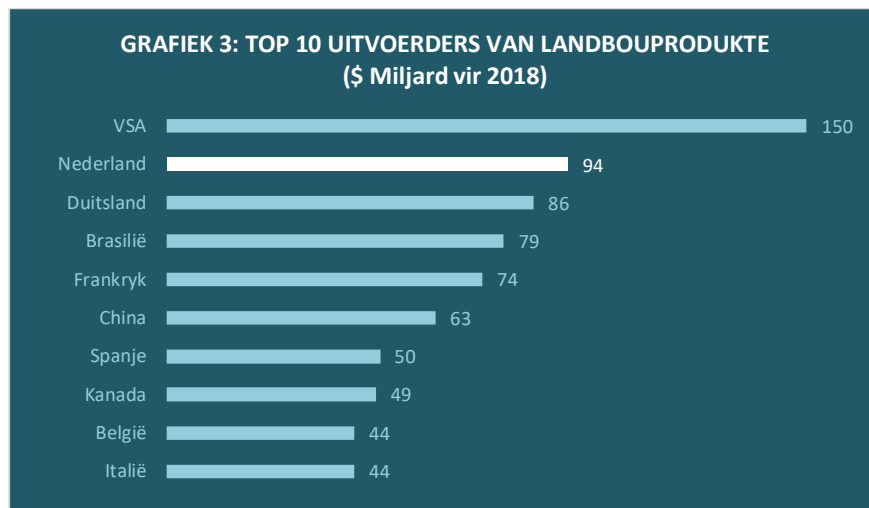
Volgens Grafiek 2 was daar vir die tydperk vanaf 2012 tot 2015 'n bruto surplus van voedingstowwe in die landbougrond van die Europese Unie van gemiddeld 51.1 kg/ha gewees. In die geval van Nederland was hierdie surplus 171.8 kg/ha. Dit is naas Ciprus die hoogste waar die surplus 187.8 kg/ha beloop het. 'n Aanhoudende surplus dui op gevolglike omgewingsprobleme terwyl 'n aanhoudende tekort op 'n bedreiging van landbou se volhoubaarheid kan dui.

In 118 van die 162 Nederlandse natuurlike bewaringsgebiede, wat deel vorm van die Natura 2000 blokskema van die Europese Unie, oorskry stikstofbesoedeling die ekologiese risikodrempel met 50%. Plantdiversiteit neem gevolglik af en grasse en struik wat onder hoë

stikstofvlakke floreer neem die duine, vleilande en heidevelde oor. Dit lei noodwendig daartoe dat die hele ekosisteem verander en dat die diversiteit van insekte en voëls afneem. Hierdie tendense word volgens kenners aan die hoë bruto stikstofbalans van Nederland toegeskryf en die Nederlandse Sentrale Buro van Statistiek meen dat boerderye vir 85% van die ammoniakvrystellings en tussen 40 en 45% van alle stikstofvrystellings van die land verantwoordelik is. Dit beteken dat 65% van stikstofneerleggings in hierdie bewaringsgebiede voor die deur van boere gelê word.

Surplusse

Ongeag die klein bevolking van 17 miljoen mense is Nederland konstant onder die top uitvoerders van landbouprodukte. Volgens Grafiek 3 het slegs die VSA, met 'n bevolking van 327 miljoen, in 2018 meer landbouprodukte as dié land uitgevoer. Dit is in enige terme 'n uiters noemenswaardige prestasie.

Bron: Humboldt

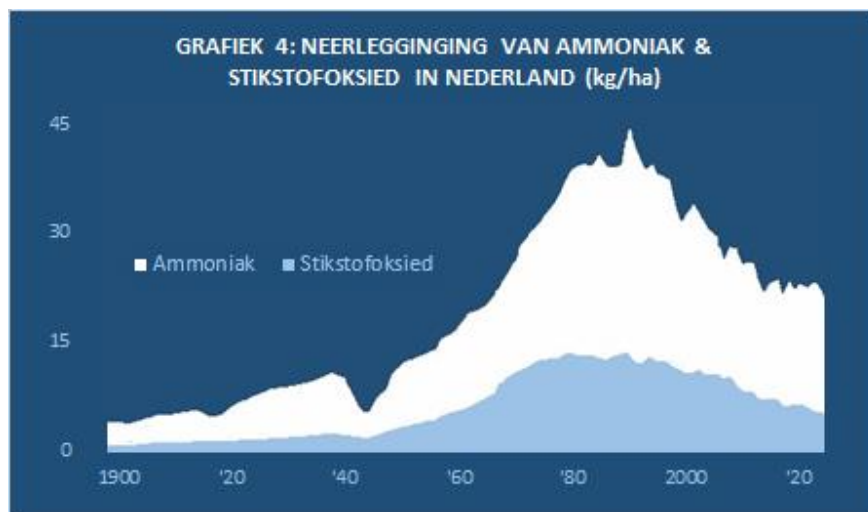
Die Nederlandse ekonomie steun swaar op sy landbousektor. Primêre landbou akkomodeer 2% van die totale arbeidsmag terwyl dit 1.4% tot die Bruto Binnelandse Produk (BBP) bydra. Wanneer voedselprosessering, vervoer, navorsing en ander landbouverwante aktiwiteite ook in ag geneem word dra die totale sektor 6.4% tot die Nederlandse ekonomie by terwyl landbouprodukte 14.3% van die land se totale uitvoere beloop. Hierdie uitvoere skep ook 'n waarde vir ander sektore in die Nederlandse ekonomie en Nederland se landbousektor is gevolglik nou verbind met die ekonomieë van ander Europese lande, veral sy omliggende bure soos Duitsland, België, die Verenigde Koninkryk en Frankryk. Strukturele aanpassings aan Nederland se landbou het dus 'n wesentlike impak op die res van Europa, veral noudat die Oos-Europese konflik tot 'n tekort in voedselprodukte en 'n skerp styging in voedselpryse gelei het.

Nederland se landbou is in vele opsigte 'n voorbeeld vir die res van die wêreld se boere. Die plat en vrugbare grond, tesame met die matige klimaat, skep ideale landboutoestande waar gewasse en lewende hawe met gemak kan floreer. Die Nederlandse boere is ook op die voorpunt van landboutegnologie en robotika word op groot skaal geïmplementeer om byvoorbeeld vrugte te pluk, vleis te bewerk en groente te prosesseer en hierdie effektiewe boerderypraktyke, saam

met die ideale landboustoestande, produseer die groot surplus voedselprodukte wat vir uitvoere beskikbaar is.

Besoedeling

Sedert die vroeë 1960's het Nederland se landbouproduksie verdubbel terwyl dit steeds dieselfde hoeveelhede kunsmis gebruik het. Terselfdertyd toon Grafiek 4 aan dat ammoniak- en stikstofoksiedbesoedeling sedert 'n hoogtepunt in 1990 met bykans 70% tot op die huidige vlakke gedaal het. Hoewel hierdie neiging die afgelope vyf jaar gestagneer het, is boere van mening dat hulle die besoedeling nog verder kan beperk deur lae-koste en voor die hand liggende maatreëls te implementeer.

Bron: New York Post

Nederland se landbousektor is uiters effektief en produseer hoë volumes suiwel- en vleisprodukte met 'n lae inset van energie, voer en kunsmis. Gevolglik is hierdie produkte in Nederland self van die goedkoopste in die wêreld en spandeer die gemiddelde verbruiker daar slegs sowat 8% van sy besteebare inkomste op voedsel. Dit is gevolglik moeilik om nie tot die gevolgtrekking te kom nie dat politiek en groen ideologie, eerder as wetenskap, die rede is waarom die koalisieregering die drastiese inperkings op die Nederlandse lewende haweboere wil afdwing.

Voorvertoning

Met die verbetering van boerderypraktyke en die toevoeging van tegnologiese hulpmiddels het landbousurplusse wêreldwyd geleidelik toegeneem en een van die merkwaardige deurbrake van die 20ste eeu was die Haber-Bosch metode waarmee ammoniumnitraat kunsmatig vervaardig kon word. Die gevolglike gebruik van anorganiese kunsmis en chemiese onkruid- en insekdoders het oesopbrengste wesentlik verhoog terwyl selektiewe teling en wetenskaplike praktyke vleis- en suiwelproduksie merkbaar laat toeneem het. Voedselproduksie het daarom die bevolkingsaanwas oortref, so ook in Nederland, maar dit het terselfdertyd wêreldwyd met aansienlike skade aan natuurlike ekosisteme en biodiversiteit gepaard gegaan, so ook in Nederland. Wetenskaplike studies oor die impak daarvan op langtermyn voedselsekureit en biodiversiteit is aan die toeneem en waarsku dat die mensdom se groeiende afhanklikheid van

fossielenergie en intensiewe landbou reeds vlakke bereik het wat die stabiliteit van die klimaat beïnvloed. Die Nederlandse koalisieregering motiveer sy drastiese stikstofinperkings dus deur aan te voer dat die beskerming van die land se natuurlike bewaringsgebiede dit noodsaak.

Maar wanneer daar teruggestaan word en vanaf 'n afstand gekyk word wil dit voorkom of die hele debat oor stikstofbesoedeling dalk net 'n voorvertoning van die wêreldwye toekoms van intensiewe veeboerdery is, ás daar nog 'n toekoms vir hierdie manier van boerdery is! Nederland is by verre nie 'n oorspronklike wildernisgebied nie. Groot dele daarvan is kunsmatige land wat maar in onlangse eeue van die see herwin is, juis as gevolg van die vindingrykheid van Nederlandse boere. Ten spyte van die permitstelsel wat sedert 2015 stikstofbesoedeling aangespreek het, het dit nie die groen aktivistegroepe tevrede gehou wat hulle vir 'n merkbare afname in vleisverbruik beywer nie. 'n Linkse omgewingsparty, D66, het die koalisieregering in staat gestel om die regering te vorm maar hulle uitdruklike voorwaarde was dat die regering Nederland se lewende hawevoorraad moet halveer en die koalisievennote het dit so aanvaar. Dit laat noodwendig die boere by monde van Jan Cees Volgelaar, voormalige voorsitter van die nasionale suiwelboere assosiasie, tot die opsomming kom: *“There is a small group of left-wing people, many of whom are vegetarians, who have for 35 years made many arguments to reduce livestock.”*

Politiek

Nederland se landbou het oor die afgelope dertig jaar dramaties verander. Aangemoedig deur Europa se nasionale beleid wat ten gunste van maksimum produksie was, het hierdie veranderinge die grootskaalse gebruik van anorganiese kunsmis, chemiese onkruid- en plaagdoders en tegnologie ingesluit. Dit is geassosieer met spesialisasie en groter en intensiewer boederye wat daartoe gelei het dat Nederland se lewende hawedigtheid en bruto stikstofbalans tans van die hoogste in die wêreld is en dit het landbou, in terme van klimaatsbeleid, op die politieke agenda geplaas.

Terwyl sommige die protes van Nederlandse boere afmaak as 'n ontkenning van 'n werklikheid wat al vir ten minste drie dekades in aantog is, is daar ander wat meen dat dit eerder hierdie boere se wantroue in politici is wat tot die protes gelei het. Dié protes kom nadat die vorige regering teruggestaan het as gevolg van 'n skandaal rondom kinderbystand maar dieselfde koalisie het daarna maar weer aan bewind gekom. Georganiseerde landbou in Nederland voer gevolglik aan dat stikstof meer as net 'n gas geword het. By gebrek aan ander metodes om kwesbare natuurreservate te beskerm wend die koalisieregering hom tot die maklike uitweg ó 'n vermindering in lewende hawegetalle - en stikstof is die verskoning om dit te bereik.

Boere se reaksie is noodwendig uiters driftig, nie alleen omdat die nuwe wetgewing hulle vooruitsigte vir uitbreiding beperk nie ó wat hulle as noodsaaklik beskou om internasionaal kompetend te kan bly ó maar ook omdat hulle voel dat die landbousektor in Nederland nie meer as waardevol geag word nie. Die meerderheid van die protesterende boere deel dus die sentiment dat wanneer omgewingsvraagstukke op die agenda kom die vinger gewoonlik baie vinnig na landbou gewys word terwyl die res van die voedselwaardeketting normaal kan voortgaan om wins uit landbouprodukte te maak.

Beslissing

Hoewel die hofsak van Januarie 2022 deur die groen aktiviste aanhangig gemaak is wil 'n breë

spektrum van politieke partye ook veranderings op nywerhede, vervoer en konstruksie toepas om klimaatsverandering te beveg. Dit is dus nie net boere wat met trekkers op Nederland se snelweë rondry nie, dit is ñn wye verskeidenheid politici én aktiviste wat téén die nuwe wetgewing van die koalisieregering in opstand kom. Groot korporasies in Nederland is ewe kwaad en skuif hul besighede na ander lande omdat hulle ook onseker is oor wat moontlike nuwe wetgewing oor klimaatsverandering vir hulle mag inhou. Boere met groot trekkers op die snelweë is net meer sigbaar omdat hulle moeg daarvoor is om verantwoordelik gehou te word vir ñn wye verskeidenheid van negatiewe omgewingsaangeleenthede terwyl ander sektore, veral vervoer, skynbaar openbare kritiek en intense politieke ondersoeke vryspring.

Uiteraard word regerings en beleidmakers met verskeie vraagstukke rondom die volhoubaarheid van voedselsekerheid gekonfronteer maar nuwe beleid fokus veel eerder op produksie terwyl beleid wat op ñn vermindering van verbruik fokus eintlik nie bestaan nie. Werklike oplossings behoort te erken dat daar ñn balans tussen bevolkingsaanwas, die vlakke van voedselverbruik, die vlakke van voedselproduksie én die beskerming van die natuurlike bewaringsgebiede behoort te wees. Die regmatige vraag, wat beleidmakers bykans nooit vra nie, behoort dus te wees watter deel van die totale poging om die mensdom te voed moet op meer produksie fokus en wat moet op die beperking van bevolkingsgroei fokus?

Maar miskien het die boere tog die laaste sê: die jongste meningspeilings toon dat, sou ñn verkiesing vandag in Nederland gehou word, die regerende VVD party 13 van sy 34 setels in die parlement gaan verloor en sy koalisievennoot, D66, 11 van sy 24. In kontras hiermee sal die Boere Burgerlike Beweging (BBB), wat maar drie jaar gelede tot stand gekom het en tans net een setel in die parlement het, 20 setel kan verower.

Bethlehem

Augustus 2022

BRONNE:

Boztas, S. *Why Dutch farmers are revolting*. July 18, 2022.

Jules, FFP, *et al.* *Is agricultural intensification in The Netherlands running up to its limits?* NJAS - Wageningen Journal of Life Sciences, 7 August 2013.

Shellenberger, M. *Good for Dutch farmers for fighting back against a gov't bowing to environmental radicals*. New York Post. July 12, 2022.

Stokstad, E. *Nitrogen crisis from jam-packed livestock operations has 'paralyzed' Dutch economy*. 4 DEC 2019.

Toora, V. *Dutch Farmers protest explained and why it matters!* Equity Guru, July 8, 2022.

KASSIE:

Waarom die bohaai oor stikstof?

Stikstof (N_2) maak 78% van die atmosfeer uit en is skadeloos vir lewe op aarde. In 'n reaktiewe vorm is dit noodsaaklik vir lewe: alle organismes het reaktiewe stikstof nodig. Dit is 'n kleurlose, reuklose element en word gevind in die water wat ons drink, die grond waarop ons loop en in die lug wat ons inasem. Stikstof kan ook hoogs besoedelend wees wanneer sommige verbindings ó soos ammoniak (NH_3), stikstofoksied (NO_2) en salpeteroksied (N_2O) ó in hoë konsentrasies teenwoordig is. Salpeteroksied staan ook bekend as die vergete kweekhuisgas. Anorganiese kunsmis wat stikstof bevat is ook 'n bron van besoedeling tydens beide die produksieproses en ook wanneer dit oormatig in boerderye aangewend word.

Alhoewel stikstof noodsaaklik is vir plante om te groei, is dit ook een van die grootste bedreigings vir biodiversiteit. Stikstofbesoedeling laat stikstofverdraagsame plante toe om te floreer sodat sensitiewer plante en swamme uiteindelik verdring word. Stikstof is oplosbaar en kan 'n impak op waterlewe hê. Dit moedig plantegroei aan, insluitend alge, wat waterlope kan blokkeer en visse doodmaak. Stikstofoksied word geassosieer met respiratoriese probleme in beide gesonde mense én mense met longsiektes. Salpeteroksied is weer 'n langdurige kweekhuisgas wat na bewering 300 keer kragtiger as koolstofdiksied (CO_2) is en ook 'n komponent van suurreën is.

Stikstofoksied word geskep wanneer fossielbrandstowwe deur motors, kragentrales en industriële aktiwiteite verbrand word. Dit word ook op konstruksie- en slopingsterreine gegenereer deur die diesel- en petrolaangedrewe enjins van vragmotors en grondverskuiwingsmasjiene. Salpeteroksied word in die grond geproduseer, maar dit word ook gegenereer tydens die vervaardiging en gebruik van anorganiese bemestingstowwe en deur die mis van diere in intensiewe veeboerderye.

Ammoniak word vrygestel tydens die afbreek van dieremis wat deur intensiewe boerdery geproduseer word. Alhoewel dieremis baie stikstof bevat, wat vir bemesting gebruik kan word, sal te veel daarvan die grond versuur, noodsaaklike mikrobies doodmaak en produksie verlaag. Dit loog ook uit in waterweë. Ammoniak reageer ook met stikstofoksied en vog om rookimis te vorm wat sensitiewe dele van die mens se longe kan binnedring.

Dit is belangrik om te onderskei tussen stikstofvrystelling en stikstofneerlegging. Stikstofvrystelling is die produksie van stikstof deur boerdery-aktiwiteite, industriële prosesse en bewegende voertuie. Stikstofneerslag is al die stikstof wat in natuurgebiede beland.

Bron: Pascoe, R. What's all the fuss about nitrogen in the Netherlands? Life & culture, June 5, 2022.